

Utvalget for etter- og videreutdanning i
barnehage og skole

Deres ref.

Vår ref.
22/309-1/VS

Dato
29.04.2022

Innspill til utvalget for etter- og videreutdanning i barnehage og skole

Innledning

Språkrådet er statens forvaltningsorgan i språkspørsmål og skal følge opp språkpolitikken på oppdrag fra Kultur- og likestillingsdepartementet.

Regjeringa la i mai 2020 fram et forslag til språklov, Prop. 108 L (2019-2020) Lov om språk (språklova)¹, som ble vedtatt av Stortinget våren 2021. [Loven](#) trådte i kraft 1. januar 2022. I proposisjonen blir målene for språkpolitikken slått fast.

Språkrådet skal føre tilsyn med hvordan de som har plikter etter loven, praktiserer og etterlever rettsreglene, og veilede om hva som skal til for å fremme og verne de språkene som loven omfatter. Utdannings- og opplæringssektoren har en avgjørende rolle i systemet som skal sikre at barn og unge får mulighet til å lære, bruke og møte språket sitt. Etter- og videreutdanningen er en viktig del av dette systemet, ikke minst når det gjelder de mindre språkene som staten har et ansvar for. Språkrådet setter pris på muligheten til å kunne bidra med innspill til utvalget.

I dette innspillet kommer vi med råd om utviklingen av EVU-modeller for de nasjonale minoritetsspråkene og norsk tegnspråk.

Når det gjelder etter- og videreutdanning i bokmål og nynorsk, vil vi gjerne få komme tilbake med konkrete innspill til ulike EVU-modeller ved en senere anledning.

Om språkloven og sektoransvaret for språkpolitikken

Hovedmålet med språkloven er at norsk skal sikres som hovedspråk og samfunnsbærende språk i Norge. Språkpolitikken er sektorovergripende. Det vil si alle departement skal ta språkpolitiske hensyn når de utformer og gjennomfører sin sektorpolitikk.

¹ Prop. 108 L (2019-2020) *Lov om språk (språklova)*.

I språkloven § 1 heter det at det offentlige skal ta et særlig ansvar for å bruke, utvikle og styrke norsk språk (både bokmål og nynorsk). Språkpolitikken skal fremme reell likestilling mellom de to skriftspråkene. Det offentlige har et særlig ansvar for å fremme nynorsk, som er det minst brukte språket. Dette innebærer at situasjonen for nynorsk skal bli vurdert særskilt, for eksempel når styringsdokument for barnehage og skole skal utformes.

Språkloven slår også fast at offentlige organer skal ta ansvar for å bruke, utvikle og styrke samiske språk og verne og fremme norsk tegnspråk og de nasjonale minoritetsspråkene kvensk, romani og romanes. Det betyr også at hele opplæringssektoren har dette ansvaret. I tillegg stadfester språkloven at de samiske språkene, de nasjonale minoritetsspråkene kvensk, romani og romanes og norsk tegnspråk er likeverdige med norsk som språklige og kulturelle uttrykk. Dersom språkene skal kunne vernes og fremmes og være likeverdige med norsk (språkloven § 6 og 7), må det tilrettelegges for det på etter- og videreutdanningsfeltet. Det kreves ordninger og insentiver for at sektoren skal kunne ta dette ansvaret.

Språklovsproposisjonen slår fast at utdanningssektoren må ta hensyn til språkpolitikken i utformingen av innholdet i skolen. Språkrådet mener at det dessuten er viktig å ta hensyn til denne språkpolitikken i utformingen av utdanningen til dem som skal jobbe i barnehage og skole. Språklige hensyn må derfor vurderes spesielt.

Bakgrunn

De nasjonale minoritetsspråkene og minoritetenes kulturer og det norske tegnspråket og tegnspråkkulturen er i dag i en sårbar stilling. Dette er særlig merkbart på opplæringsfeltet, fra barnehage til høyere utdanning og voksenopplæring. Det er svært viktig at opplæringssektoren har nok kunnskap om minoritetsspråklige og tegnspråkbrukende barn, om deres språk og kultur, om deres foreldre og om deres rettigheter og behov.

Statusen til de nasjonale minoritetsspråkene kvensk, romani og romanes og norsk tegnspråk følger av de internasjonale avtalene Norge har undertegnet. Disse avtalene er for kvensk, romani og romanes blant annet FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter [artikkel 27](#) og FNs barnekonvensjon [artikkel 30](#), den europeiske rammekonvensjonen² og minoritetsspråkpakten³. For norsk tegnspråk følger statusen av FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (Convention on the Rights of Persons with Disabilities - CRPD⁴).

I utviklingen av en ny EVU-modell bør det grunnleggende prinsippet være ikke-diskriminering og hensynet til barnets beste, jf. barnekonvensjonen. Barnekonvensjonen er implementert i det norske lovverket gjennom menneskerettsloven.

² [Rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter](#) (rammekonvensjonen). Europarådet. 1995.

³ [Europeisk pakt om regions- eller minoritetsspråk](#) (minoritetsspråkpakten). Europarådet. 1992.

⁴ [FN-konvensjonen om rettar til menneske med nedsett funksjonsevne \(CRPD\)](#).

Rett til utdanning

I Norge har man fremdeles ikke lykkes helt med å oppfylle rettighetene og behovene til nasjonale minoriteter og den norske tegnspråklige minoriteten. Den sterkeste kritikken fra ekspertkomiteen for rammekonvensjonen og språkpakten går nettopp ut på at rett til utdanning ikke er oppfylt.

Kunnskapen om nasjonale minoriteter og tegnspråklige og deres rettigheter i samfunnet er generelt lav. Det skaper en god del andre utfordringer, som viser seg for eksempel gjennom ulik praksis i skolene og barnehagene.

De ulike språkgruppene har ulike utfordringer, men noen generelle utfordringer kan det pekes på. Det er stor mangel på lærere og andre ressurspersoner som behersker de nasjonale minoritetsspråkene og norsk tegnspråk godt. Det mangler også oppdatert undervisningsmaterieell og andre læremiddelressurser. De samiske språkene opplever mange av de samme utfordringene.

Viktigheten av språkmiljøer og -arenaer

Det å lære og bruke eget/egne språk er viktig for styrking av barns identitet og språksamfunnet. Barn må ha tilgang til et språkmiljø og språkarenaer. Det offentlige og laget rundt barnet kan skape slike språkmiljøer og -arenaer. Kunnskapsbehovene for å skape gode språkmiljøer og -arenaer til laget rundt barnet vil variere.

Språkmiljøer må bestå av voksne språkbrukere som har det aktuelle språket som sitt førstespråk, slik at det kan overføres til en ny generasjon førstespråksbrukere. Tegnspråktolker er ikke språkmiljø, og de skal ifølge Utdanningsdirektoratet kun brukes unntaksvis. Språkbrukere har rett til å møte, bruke og lære sitt førstespråk, og det gjør de ikke gjennom en tolk.

Språklovsproposisjonen slår fast at effekten av språkloven § 1 «bør vere at det offentlege tilbyr språkmiljø, opplæring og bruksarenaer for teiknspråk».⁵ Skal denne effekten oppnås, trengs det målrettet etter- og videreutdanning.

Romanes og romani

Romanes og romani er relativt usynlige språk i Norge. Det trengs derfor konkrete tiltak som verner og fremmer disse to språkene. Opplærings- og utdanningsfeltet peker seg ut som et opplagt felt for språkstyrking. Elever med romanes- eller romanispråklig bakgrunn har i dag ingen rett etter opplæringsloven til å lære språkene sine. Det har store konsekvenser for den enkelte eleven. Det har også store konsekvenser for muligheten disse to svært utsatte norske minoritetsspråkene har til å bli vernet og fremmet. Det finnes en rekke utfordringer i arbeidet med å styrke romanes og romani i skolen, men det er nettopp her EVU-tiltak kan begynne å bygge ut et tilbud. Likestillings- og diskrimineringsombudet har blant annet anbefalt å

⁵ Prop. 108 L (2019-2020) *Lov om språk* (språklova), s. 115.

opprette kvalifiseringstiltak for romanesspråklige skoleassistenter/mediatorer.⁶ Språkrådet støtter at et slikt tiltak blir iverksatt.

Organisering av etter- og videreutdanningsmodeller

Utdanning er et viktig verktøy for språkfremmende tiltak på både individ- og samfunnsnivå. EVU-tiltak kan derfor i aller høyeste grad dekke et kompetansebehov som i dag ikke dekkes gjennom vanlige utdanningsmodeller.

Når etter- og videreutdanningsmodellene skal organiseres, må tilbud om smale, men viktige emner kunne innlemmes. Etterspørselen etter slike emner er naturlig nok lav, og søkermassen er relativt liten. Dette kan ha ulike årsaker, og problemet kan sees i sammenheng med andre ordninger som studiehjemler. Utvalget bør undersøke om dagens ordninger fungerer etter hensikten for de mindre språkene, eller om språkene faller helt utenfor. Eksempelvis bør man se på hvilke tiltak og strukturer som må på plass for å gjøre det mer attraktivt og relevant for flere institusjoner, ansatte og privatpersoner å velge utdanning i kvensk.

Mer vekt på realkompetanse

Språkrådet mener at utdanningsinstitusjonene bør gi studenter/personer mulighet til å søke om opptak i noen emner uten å kreve generell studiekompetanse, og heller legge vekt på realkompetansen. Mange brukere av minoritetsspråk har god realkompetanse i språket, men mindre (generell) formalkompetanse. Skal man få til kompetanseheving og kunnskapsøkning med et språkstyrkingsperspektiv i laget rundt barnet/ungdommen i kunnskapssektoren fra barnehage til videregående skole, må man revurdere kompetansekravene for opptak til enkelte studier.

Definisjonen av realkompetanse bygger på at læring skjer i mange sammenhenger. Også læring i et EVU-emne kan ha ulike former. Når modellene skal utformes, må det tas hensyn til at noen av minoritetsgruppene har god språkkompetanse, men lavt utdanningsnivå. Skal de minoritetsspråkene kunne vitaliseres, må man satse på etter- og videreutdanning av førstespråksbrukere og la deres kompetanse utvikles over tid.

Majoritetskompetansekriteriene må ikke være slik at de bidrar til å utestenge førstespråklige innenfor minoritetsspråkene.

Det er som oftest universiteter og høyskoler som har stått for eller vært involvert i tradisjonelle etter- og videreutdanningsmodeller i oppvekstsektoren. Når det gjelder minoritetsspråkene, er man nødt til å se også på andre aktører som kan bidra til verning og fremming av språkene og dermed bidra til å styrke kompetansen og dekke kompetansebehovene i laget rundt barnet.

⁶ Likestillings- og diskrimineringsombudet. 2018. [CERD 2018. Ombudets rapport til FNs rasediskrimineringskomité - et supplement til Norges 23./24. periodiske rapport](#), s. 26.

Informasjon, fleksibilitet og læremidler

Språkrådet foreslår at tilbyderne får et tydelig ansvar for å informere og veilede om etter- og videreutdanningsmulighetene, og at det tilrettelegges spesielt for etter- og videreutdanning i nasjonale minoritetsspråk og tegnspråk.

Språkrådet anbefaler generelt at det legges opp til en viss fleksibilitet i noen av etter- og videreutdanningsmodellene. For eksempel kan man bruke nano-/mikrokurs. Når det utvikles digitale emner, må man passe på at tegnspråkbrukere ikke ekskluderes.

Gode læremidler med oppdatert og kvalitativt god fagkunnskap er viktig for læring. Det ligger mye kunnskap og kompetanse i å utvikle slike læremidler. For utviklere av læremidler på minoritetsspråk er det et særlig behov for mer kunnskap og kompetanse i utvikling av (digitale) læringsressurser og læremidler. Språkrådet tilrår at EVU-tilbudene legges opp slik at man utvikler slik kompetanse.

Finansiering av etter- og videreutdanningsmodeller

Modeller for finansiering av etter- og videreutdanning kan fungere som språkstyrkingsmodeller. Språkrådet tilrår en nasjonal finansieringsmodell for kompetansehevende tiltak som kommer minoritetsspråkene til gode. Finansieringsmodellene må være langsiktige og forutsigbare og bør kunne dekke en mulighet for å studere i utlandet der det ikke er mulig i Norge. Eventuelt bør Norge i større grad enn i dag samarbeide med utenlandske institusjoner om EVU-emner.

Språkrådet vil understreke at det er viktig å involvere representanter fra nasjonale minoriteter og tegnspråkbrukere i prosessen med å utforme og konkretisere noen av tiltakene for nasjonale minoritetsspråk og norsk tegnspråk.

Oppsummering

Skal målene i den vedtatte språkpolitikken kunne nås, trengs det en overordnet og koordinert plan for langsiktig styrking og utbygging av etter- og videreutdanningsfeltet, særlig for de mindre og sårbare språkene. Etter- og videreutdanning for disse språkene må være relevant og lett tilgjengelig, og den må være åpen for førstespråksbrukere med realkompetanse. Det må legges til rette for gode finansieringsordninger som særlig støtter de mindre språkene.

Det må være et mål at EVU-institusjonene tar språkpolitiske og kulturelle hensyn i sine utdanningsmodeller. Der det er nødvendig i andre emner, bør også status og rettigheter for tegnspråk og nasjonale minoritetsspråk kontekstualiseres og forankres i kompetansemålene for emnene.

Språkrådets fagråd for skole og offentlig forvaltning, som blant annet består av representanter for lærerutdanningsinstitusjoner, har følgende innspill til utvalget:

- Det er viktig at tilbyderne av etter- og videreutdanning spør lærere hva de trenger.
- Det er viktig at etter- og videreutdanning er desentralisert, men også at EVU kan tas på deltid og er tilrettelagt slik at det kan kombineres med arbeid.
- UH-sektoren har gode erfaringer med ordninger som frikjøper lærere til å delta på samlinger. Denne typen ordninger fungerer godt, men ser dessverre ut til å bli faset mer og mer ut.

- Lærerspesialistordningen er i ferd med å bli avviklet, og det er behov for alternative tilbud for å dekke behov og etterspørsel.
- Det må sees på hvordan modellene fremmer språkutvikling og språkrettigheter hos barna, og om de er i tråd med språkloven og andre lover.

Vennlig hilsen
Margrethe Kvarenes
seksjonssjef

Verena Schall
seniorrådgiver

Brevet er elektronisk godkjent og sendes uten underskrifter.

Mottakere:

Utvalget for etter- og
videreutdanning i barnehage
og skole